

Ольга Главацька,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри освітології і педагогіки,
Західноукраїнський національний університет

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Інклюзивна освіта стала однією з ключових тенденцій сучасної педагогічної політики України, що обумовлено необхідністю забезпечення рівних прав та можливостей для кожної дитини, незалежно від її психофізичних особливостей. У системі дошкільної освіти ця проблема набуває особливого значення, оскільки саме на ранньому віковому етапі закладаються основи соціалізації, пізнавальної активності, емоційної стабільності та формуються первинні навички взаємодії з однолітками. Професійна підготовка педагогів до роботи в інклюзивному середовищі стає необхідною умовою ефективного функціонування дошкільних закладів, оскільки неякісна підготовка призводить до педагогічних труднощів, низького рівня адаптації дитини та зниження результативності освітнього процесу.

Проблематика професійної підготовки педагогів до роботи в інклюзивному середовищі ґрунтовно висвітлена у працях вітчизняних учених, які зробили вагомий внесок у розвиток сучасної української інклюзивної освіти. Значну роль у формуванні теоретико-методологічних засад інклюзії відіграють дослідження А. Колупасової, Л. Шипіциної, В. Бондар, Н. Софій, В. Засенка, М. Чайковського, І. Дмитрієвої та ін.

Нормативною основою підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в Україні є Закон «Про освіту», Закон «Про дошкільну освіту», Порядок організації інклюзивного навчання та діяльності команди психолого-педагогічного супроводу та ін. Ці документи визначають принципи інклюзивності, професійні компетентності педагогів, вимоги до адаптації освітнього середовища та механізми підтримки дітей з особливими освітніми потребами.

Підготовка до роботи з дітьми з ООП передбачає формування у педагога комплексу компетентностей:

- професійно-педагогічних – знання онтогенезу, методів корекційно-розвивального навчання, особливостей адаптації та модифікації програм;
- комунікативних – ефективна взаємодія з батьками, командою супроводу, іншими педагогами;
- психологічних – вміння розуміти індивідуальні особливості дитини, працювати зі стресом, формувати безпечний емоційний клімат;
- соціально-гуманістичних – толерантність, емпатія, прийняття різноманітності, готовність до партнерської взаємодії;
- інклюзивно-методичних – здатність розробляти Індивідуальну програму розвитку, добирати дидактичні матеріали, використовувати адаптивні технології [3; 5].

Сформованість цих компетентностей визначає рівень професійної готовності педагога працювати у середовищі, де кожна дитина потребує індивідуального підходу.

Освітні програми педагогічних університетів поступово трансформуються у напрямі посилення інклюзивної складової. До змісту курикулуму включено дисципліни: «Основи інклюзивної освіти», «Основи дефектології та логопедії», «Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП», «Спеціальна педагогіка», «Методика роботи з дітьми з особливими потребами», «Корекційна психологія», «Сучасні технології інклюзивної освіти», «Методики адаптації освітнього середовища» тощо. Збільшується кількість практичних модулів, що передбачають аналіз кейсів, симуляційні заняття, проходження тренінгів та практик на базі інклюзивних ЗДО. Така інтеграція теоретичних і практичних компонентів сприяє формуванню здатності майбутнього педагога гнучко реагувати на потреби дитини, критично мислити та приймати педагогічно виважені рішення [6].

Закцентуємо увагу на тому, що основою професійного становлення фахівця є практична діяльність у закладах дошкільної освіти, що функціонують на засадах інклюзії. Під час проходження різних видів практик здобувачі освіти отримують досвід спостереження за дітьми з ООП, аналізу їхніх потреб, участі у розробленні індивідуальної програми розвитку, проведення корекційно-розвивальних занять та взаємодії з асистентом вихователя. Така діяльність дозволяє не лише закріпити теоретичні знання, а й розвинути професійно важливі якості, такі як: відповідальність, гнучкість, стресостійкість, педагогічний такт. Практика сприяє усвідомленню важливості мультидисциплінарної співпраці як основи успіху інклюзивної освіти. Вона розвиває мотиваційну систему до навчально-пізнавальної діяльності, формує передумови професійного самовизначення [8].

У підготовці фахівців дошкільної освіти надавачі освітніх послуг широко використовують інноваційні педагогічні технології. Сучасні освітні програми активно впроваджують технології Universal Design for Learning, диференційованого та проєктного навчання, арт-терапевтичні методики, технології формування емоційного інтелекту. Зростає роль цифрових інструментів: адаптивних навчальних платформ, програм для альтернативної та додаткової комунікації, сенсорних ігор, спеціалізованого програмного забезпечення для логопедичних та корекційних занять. Оволодіння цими інноваціями дозволяє майбутнім педагогам ефективніше організовувати діяльність дітей з різними потребами та розширює можливості індивідуалізації освітнього процесу [2].

Курсові та кваліфікаційні роботи здобувачів освіти, присвячені проблематиці інклюзії, посідають важливе місце у вдосконаленні практики дошкільної освіти. Проведені ними дослідження сприяють глибшому розумінню унікальних освітніх потреб дітей з особливостями розвитку та особливостей їхнього залучення до загального освітнього простору. Такі наукові розвідки акцентують увагу на необхідності формування інклюзивного середовища, яке

забезпечує умови для всебічного й гармонійного розвитку кожної дитини, незалежно від її індивідуальних можливостей, а також підсилює якість освітнього процесу для всіх його учасників [1; 4].

Крім того, результати подібних кваліфікаційних досліджень мають практичне значення для педагогів і керівників закладів дошкільної освіти, оскільки пропонують конкретні шляхи вдосконалення методик, підходів та організаційних умов інклюзивного навчання. Вони сприяють формуванню професійної готовності майбутніх фахівців до роботи в інклюзивному середовищі, стимулюють запровадження інноваційних освітніх технологій та підсилюють науково-методичне підґрунтя сучасної дошкільної освіти [4].

Характерно, що готовність до роботи в інклюзивному середовищі не завершується на етапі здобуття вищої освіти. Система підвищення кваліфікації передбачає регулярні тренінги, семінари, майстер-класи, курси дистанційного та змішаного навчання. Важливим напрямом є наставництво та участь педагогів у професійних спільнотах, де відбувається обмін досвідом, аналіз складних випадків, обговорення новітніх методик. Безперервний професійний розвиток забезпечує адаптивність педагога до нових викликів, включаючи роботу з дітьми з комбінованими порушеннями або складними поведінковими проявами.

Ефективна робота в інклюзивному середовищі неможлива без налагодженої співпраці педагога з батьками. Професійна підготовка включає формування навичок педагогічного консультування, проведення бесід, створення індивідуальних маршрутів розвитку дитини за участю родини. Майбутні вихователі повинні вміти налагоджувати довірливе спілкування, враховувати потреби сім'ї, підтримувати батьків, долати конфліктні ситуації та сприяти створенню єдиного виховного простору [7].

Надзвичайно важливим аспектом є те, що сучасна інклюзивна освіта передбачає роботу в команді психолого-педагогічного супроводу, до якої входять логопед, психолог, дефектолог, соціальний педагог, асистент вихователя та інші фахівці. Тому важливим завданням професійної підготовки є формування у студентів навичок командної взаємодії: розподіл обов'язків, узгодження рішень, участь у консиліумах, спільне планування корекційно-розвивальної роботи. Такий підхід забезпечує комплексність підтримки дитини та підвищує ефективність інклюзивного середовища [5].

Попри все є певні труднощі та бар'єри у професійній підготовці майбутніх фахівців. Серед найпоширеніших проблем – це недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення, нестача практичних баз інклюзивної освіти, обмежена кількість фахівців вузького профілю для консультування студентів, недостатня кількість навчально-методичних матеріалів. Важливим бар'єром залишається низький рівень мотивації частини педагогів, стереотипи щодо дітей з ООП та емоційно-професійне вигорання. Подолання цих перешкод потребує удосконалення освітніх програм, державної підтримки та розвитку культури інклюзії в суспільстві.

Таким чином, професійна підготовка фахівців дошкільної освіти до роботи в інклюзивному середовищі є багатовимірним процесом, що поєднує теоретичну

підготовку, практичний досвід, формування професійних компетентностей, розвиток інноваційних умінь та особистісної готовності педагога працювати з дітьми з ООП. Ефективність цього процесу визначає якість інклюзивної освіти, рівень адаптації дитини, її успішність у соціумі та комфорт у дошкільному просторі. Відтак удосконалення системи підготовки педагогів виступає одним із ключових чинників формування гуманістично орієнтованої, доступної та якісної освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Главацька О.Л., Чайка В.М., Писарчук О.Т. Підготовка та оформлення курсової роботи: методичні рекомендації для здобувачів (першого) бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта. Тернопіль : Вектор, 2025. 70 с.

2. Зорочкіна Т., Чичук А., Рокосовик Н. Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому просторі. Педагогічні науки. 2022. № 95. С. 54–60.

3. Кравченко Г.Ю., Сіліна Г.О. Інклюзивна освіта в ДНЗ. К. : Видавництво Ранок, 2018. 176 с.

4. Методичні рекомендації з підготовки, оформлення, захисту та оцінювання кваліфікаційної роботи здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальностей 012 Дошкільна освіта й 013 Початкова освіта / Автори упорядн.: Чайка В.М., Главацька О.Л., Писарчук О.Т. Тернопіль : ФОП Паляниця В. А., 2024. 64 с.

5. Наумчук Т., Клім С. Інклюзивне навчання в закладі дошкільної освіти, К. : Літера ЛТД, 2024. 160 с.

6. Смолянко Ю. М., Стефанишин І. В., Барабан Л. В. Підготовка майбутніх вихователів до роботи в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти. Педагогіка формування творчої особистості. 2023. № 85. С. 112–118.

7. Четверікова Н. В. Інклюзивне навчання в ЗДО / упоряд. Шаповал А. Т. Київ : Видавнича група «Шкільний світ», 2018. 128 с.

8. Чупахіна С. Сучасні підходи у підготовці майбутніх педагогів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Освітній простір України. Вип.11. 2017. С.114–123.